

DARIUSZ STĘPKOWSKI

Wydział Nauk Pedagogicznych

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Warszawa

Forum Pedagogiczne
2016/2 cz. 2

Wpłynęło: 20.10.2016

Zatwierdzono do druku: 26.10.2016

DOI: 10.21697/fp.2016.2.48

Międzynarodowa konferencja naukowa „Continental pedagogy – its issues and challenges through the lens of history and philosophy” (Smolenice na Słowacji, 17–18 października 2016 r.)

W drugiej dekadzie XXI wieku zauważa się spore ożywienie we współpracy historyków wychowania, pedagogów ogólnych i filozofów wychowania z Europy Wschodniej i Europy Południowo-Wschodniej. Jednym z jego przejawów jest cykl konferencji naukowych w takich ośrodkach uniwersyteckich, jak: Belgrad (2014), Maribor (2010, 2012, 2015), Liberec (2012, 2013, 2015), Łódź (2014), Praga (2012), Trnawa (2010, 2013) i Warszawa (2016), poświęconych tematom wynikającym z podobnej sytuacji i zainteresowań przedstawicieli wymienionych subdyscyplin pedagogicznych. Tym razem do malowniczego zamku w Smolenicach niedaleko Trnawy przybyło 25 zaproszonych naukowców, którzy zajęli się kwestią zetknięcia się pedagogiki kontynentalnej z anglosaską, do jakiego doszło ćwierć wieku temu wskutek przemian polityczno-społecznych w naszej części Europy. Reprezentowali oni następujące kraje: Chorwację (1), Czarnogórę (3), Czechy (4), Macedonię (1), Polskę (2), Serbię (1), Słowację (7), Słowenię (2), Ukrainę (1), Węgry (1) i Włochy (2). Pomysłodawczynią i główną organizatorką tego wydarzenia naukowego była Blanka Kudláčová z Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Trnawskiego. Współorganizatorem konferencji było Central European Philosophy of Education Society (CEUPES), którego siedziba znajduje się na Uniwersytecie Karola w czeskiej Pradze. Stowarzyszenie to stanowi miejsce współdziałania wschodnioeuropejskich i południowo-wschodnioeuropejskich pedagogów. Spotkanie w Smolenicach trwało od 17 do 18 października b.r.

Pierwszego dnia o godz. 9 Andrej Rajský, prodziekan Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Trnawskiego, dokonał uroczystego otwarcia konferencji. Powitał przybyłych gości i podziękował przewodniczącej komitetu organizacyjnego Blance Kudláčovej za przygotowanie spotkania. Ta z kolei przypomniała dwie wcześniejsze konferencje – w roku 2010 i 2013, podczas których w centrum uwagi znajdowały się filozoficzne i historyczne problemy wychowania w Europie Wschodniej i Europie Południowo-Wschodniej. Jej zdaniem tytuł tegorocznego spotkania

wskazywał dotychczas niepodejmowany kierunek refleksji i skłaniał do zastanowienia się nad związkiem między myśleniem kontynentalnym a anglosaskim w pedagogice. Przewodnicząca komitetu organizacyjnego skrótowo zaprezentowała program dwudniowych obrad, powitała Simonettę Polenghi, członkinię zarządu International Standing Conference for the History of Education (ISCHE), oraz wyjaśniła, że nieobecność przewodniczącej CEUPES Nadeždy Pelcovej była spowodowana niespodziewaną chorobą. Simonetta Polenghi skierowała również kilka słów do zebranych, dziękując za poparcie udzielone jej podczas tegorocznych wyborów w trakcie zjazdu ISCHE w Chicago (USA).

Następnie rozpoczęła się pierwsza sesja plenarna. Zaprezentowano w niej dwa referaty. Jako pierwszy wystąpił Zdenko Kodelja z Educational Research Institute w Lublanie (Słowenia). Tytuł jego referatu brzmiał: *What is philosophy of education?* Mówca udzielając odpowiedzi na to pytanie, nie tylko skupił się na anglosaskiej myśli pedagogicznej, skąd właściwie termin *philosophy of education* pochodzi, lecz również uwzględnił sposoby interpretowania go w myśleniu kontynentalnym, które ukształtowało się pod wpływem filozoficznej pedagogiki niemieckiej. Różnice wynikające z odmiennego charakteru obu tradycji powodują, że zdaniem Zdenki Kodelji nie można utożsamiać pedagogiki ogólnej z filozofią edukacji. Ta ostatnia natomiast nie oznacza zbioru nauk o wychowaniu, lecz sposób pytania o współczesne problemy zinstytucjonalizowanych form wychowania i nauczania (kształcenia).

W drugim referacie Rafał Godoń z Uniwersytetu Warszawskiego przedstawił temat: *Reflection and action in philosophy of education. Questioning Anglo-Saxon pedagogical tradition*. Referent dziękując przedmówcy za nakreślenie mapy stanowisk teoretycznych, jakie dominują we współczesnej anglosaskiej filozofii wychowania, skupił się na problemie zależności między praktyką (działaniem) a teorią (refleksją). W tym kontekście starał się przekonać zebranych, że filozofia wychowania może być interesująca dla pedagogów. Zwrócił przy tym uwagę na silne wyeksponowanie w tradycji anglosaskiej aspektów metodologicznych, które powoduje, że wypracowano w niej szereg modeli badawczych o charakterze praktycznym. Przedstawiając te modele, referent akcentował ich innowacyjny w stosunku do tradycji kontynentalnej charakter.

Pierwszą sesję plenarną zakończyła ożywiona dyskusja nad poruszonymi problemami. Po niej uczestnicy udali się na przerwę.

W drugiej sesji plenarnej wystąpiło również dwóch mówców. Jako pierwsza głos zabrała Simonetta Polenghi z Katolickiego Uniwersytetu Najświętszego Serca w Mediolanie (Włochy). Jej referat był zatytułowany: *Academic pedagogy in the last two hundred years: the Italian case* i miał charakter *stricte* historyczny. Polenghi zrekonstruowała główne tendencje, jakie w ciągu dwóch stuleci wystąpiły w pedagogice włoskiej. Jej uwaga skupiła się jednak na rywalizacji panującej między zwolennikami różnych podejść teoretycznych, które upraszczając, skategoryzowała za pomocą dwóch diad: podejście idealistyczne *versus* realistyczne i podejście

katolickie *versus* laickie. Zdaniem mówczynie ta kategoryzacja wciąż zachowuje aktualność. Odnosząc się do współczesnego stanu pedagogiki we Włoszech, Simonetta Polenghi skoncentrowała się na nadmiernej profesjonalizacji, której dowodem jest istnienie blisko pięciuset stowarzyszeń specjalistycznych i kilkudziesięciu czasopism pedagogicznych. Ten stan powoduje jej zdaniem nie tylko fragmentację wiedzy, lecz również pasywizm w środowisku pedagogów.

W następnym wystąpieniu Suzana Miovska-Spaseva z Uniwersytetu Świętych Cyryla i Metodego w Skopje (Macedonia) zreferowała temat: *Pedagogy as academic discipline between tradition and modernity. Case of Macedonia*. Inspiracją do rozważenia tego problemu była obchodzona w tym roku 70. rocznica powstania Instytutu Pedagogicznego, w którym Miovska-Spaseva jest zatrudniona i który jest jedyną w kraju instytucją przygotowującą przyszłych pedagogów do pracy. W tym kontekście mówczynie przeprowadziła krytyczną ocenę niefinansowych kosztów wprowadzenia zasad systemu bolońskiego w macedońskiej edukacji wyższej. Jej zdaniem oprócz korzyści należy wyraźnie podkreślić straty spowodowane co najmniej pięcioma czynnikami: przeliczaniem efektów kształcenia na punkty ECTS, „populistycznymi” metodami nauczania, dopasowywaniem subdyscyplin do modułów kształcenia, zmienionym charakterem studiowania i w końcu koniecznością poszukiwania zewnętrznych źródeł finansowania badań naukowych. Suzana Miovska-Spaseva z naciskiem podkreśliła supremację modelu neoliberalnego nad humanistycznym we współczesnym kształceniu akademickim.

Po powyższych dwóch referatach odbyła się kolejna dyskusja, w trakcie której zwrócono uwagę m.in. na odejście od podziału przedmiotów akademickich zgodnie z dyscyplinami naukowymi na rzecz kształtowania u studentów umiejętności (ang. *skills*). Potem uczestnicy udali się na obiad.

Po południu obradowano w dwóch równoległych grupach. Przyporządkowanie do nich dokonało się na podstawie problematyki wystąpień. Pierwsza grupa miała charakter bardziej filozoficzny, natomiast druga – bardziej historyczny. Niniejsza relacja dotyczy jedynie pierwszej z tych grup.

Pochodzący z Katolickiego Uniwersytetu Najświętszego Serca w Mediolanie (Włochy) Giuseppe Mari przedstawił temat: *Modernity and pedagogy: one or many topics?* Wychodząc od pluralistycznego rozumienia nowoczesności (ang. *modernity*), referent odwrócił tę kwestię, pytając: co powoduje nowoczesność w myśleniu pedagogicznym? Postawił tezę, że myślenie na temat wychowania jest źródłem odrębnego rozumienia nowoczesności. To rozumienie różni się zarówno od pozytywistycznego myślenia scjentyistycznego, jak i nadal lansowanej ponowoczesności, za której główny „produkt” można uważać postpedagogikę. Wskazane przez Mariego rozumienie nowoczesności jest ugruntowane w rozwijającej się przez ostatnie dwa stulecia interpretacji natury ludzkiej. Jej główną cechą jest otwartość i dążenie do rozwoju, o czym wspomina Jean-Jacques Rousseau w *Emilu*, a co stało się – świadomie czy nie – podstawą współczesnego myślenia pedagogicznego.

Jako druga w tej grupie wystąpiła Iryna Predborska z Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego w Tarnopolu (Ukraina). Referentka przedstawiła temat: *Transgression as the key notion of continental pedagogy*. Jej wystąpieniu towarzyszyła prezentacja niedawno założonego Philosophy of Education Society of Ukraine i czasopisma „Filosofija Oswity”, które ukazuje się od 2005 roku i stanowi platformę integracji środowiska ukraińskich filozofów wychowania i pedagogów ogólnych.

Wracając do pojęcia transgresji, Predborska wyprowadziła jego sens z dzieł takich współczesnych myślicieli jak Michel Foucault, Pierre Bourdieu i Paulo Freire. Na tej podstawie prelegentka starała się zinterpretować przemiany, jakie dokonały się w jej ojczyźnie w ostatnich latach, i zmierzyć się z wyzwaniem będącymi przedmiotem refleksji i praktyki pedagogicznej. W szczególności zwróciła uwagę na pilną potrzebę pielęgnowania w edukacji różnorodności, która umożliwi każdemu ukształtowanie swojej własnej tożsamości.

Po tych dwóch referatach odbyła się dyskusja, a następnie uczestnicy udali się na przerwę.

Drugą część obrad w grupie tematycznej rozpoczął Jan Hábl z Uniwersytetu w Hradec Králové. Tytuł jego wystąpienia brzmiał: *On being human(e). Implications of Comenius' anthropology to education*. Mówca scharakteryzował najpierw antropologiczne poglądy Jana A. Komeńskiego, w szczególności zaś jego interpretację ludzkiej natury, a następnie zaproponował podział myślenia pedagogicznego na cztery przeciwstawne kierunki: realizm *versus* idealizm i pesymizm *versus* optymizm. Za podstawę tego podziału Hábl przyjął pozytywną lub negatywną ocenę ontologicznych i aksjologicznych przesłanek wychowania. W realizmie, do którego jego zdaniem należy zaliczyć poglądy Komeńskiego, mamy do czynienia z pozytywną oceną ontologicznych możliwości człowieka i negatywną moralnych. Idealizm cechuje się odwrotnym wartościowaniem, to znaczy negatywną oceną możliwości ontologicznych i pozytywną moralnych. W pesymizmie oba te zakresy są oceniane negatywnie, natomiast w optymizmie – pozytywnie. Trzecim i ostatnim etapem analizy było sformułowanie wniosków pedagogicznych wynikających z czterech odmiennych obrazów człowieka i jego naturalnego uposażenia.

Jako drugi głos zabrał Gábor Pintes pochodzący z Uniwersytetu Konstantyna Filozofa w Nitrze (Słowacja). Swój referat wygłosił on w języku słowackim, a jego tytuł brzmiał: *Cielový a hodnotový rozmer pedagogickej orientácie po roku 1989 (Target and value dimension of pedagogical orientation after 1989)*. Referent podczas panoramicznego przeglądu omówił koncepcje wychowania moralnego powstałe na Słowacji po przełomie polityczno-społecznym w 1989 roku. W konkluzji stwierdził, że między teorią a praktyką szkolną widać wyraźny rozłam, polegający na odejściu od idei przyświecających na początku zmianom wprowadzanym w praktyce. Rozłam ten należy interpretować jako alienację, która oddala wychowanie w szkole od jego teoretycznych celów i zadań.

Następnie, tak jak poprzednio, odbyła się dyskusja, w której z zaangażowaniem wzięli udział członkowie grupy tematycznej. Po niej zakończono pierwszy dzień konferencji.

Drugiego dnia rozpoczęto obrady również o godz. 9. Najpierw kontynuowano pracę w grupach tematycznych, a na zakończenie odbyła się dyskusja plenarna.

W grupie filozofów wychowania i pedagogów ogólnych jako pierwszy został poproszony o zabranie głosu Andrej Rajský z Uniwersytetu Trnavskiego. Jego referat nosił tytuł: *Nepohodlná filozofia. Ochrana pedagogiky pred sebou samou?* (*Uncomfortable philosophy. Protection of pedagogy from itself?*). Zgodnie z prowokacyjnie sformułowanym tytułem Rajský zajął się, po pierwsze, wydobyciem komponentu filozoficznego w myśleniu pedagogicznym i, po drugie, określeniem jego funkcji w refleksji naukowej na temat wychowania i kształcenia. Na tej podstawie prelegent przeprowadził porównanie kontynentalnej pedagogiki ogólnej i anglosaskiej filozofii wychowania.

Następnie swój referat przedstawił David Rybák z Uniwersytetu Karola w Pradze. Zatytułował go: *Metaphysical conditions of modern pedagogy*. W centrum refleksji była fenomenologia Edmunda Husserla i wynikające z niej pytania odnośnie do kształtującego oddziaływania świata przeżywanego na sposób, w jaki ten świat jest postrzegany i przede wszystkim interpretowany przez jednostkę.

Zgodnie ze zwyczajem po powyższych dwóch wystąpieniach odbyła się dyskusja, a po niej uczestnicy mieli możliwość skorzystania z serwisu kawowego.

W drugiej i ostatniej części obrad grupowych jako pierwszy zabrał głos Dariusz Stępkowski z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, który zaprezentował temat: *Moral education at school and morality: does school ethical instruction need its own 'morality'?* Rozważał on kwestię autonomii nauczania moralno-etycznego w szkole wobec czynników pozaszkolnych, takich jak oddziaływania polityczne czy religijne. Referent w swoim wystąpieniu odwołał się do poglądów współczesnego filozofa polityki Michaela Walzera, optującego za kształtowaniem moralności nie w formie „uniwersalizmu powszechnie obowiązującego prawa” (*covering-law universalism*), lecz „uniwersalizmu powtarzania” (*reiterative universalism*), w którym dominującą rolę odgrywa zrozumienie zasad moralnych i ich dobrowolna aprobata.

Jako ostatni wystąpili przedstawiciele gospodarzy – Marek Wiesenganger i Terézia Katrincová z Uniwersytetu Trnavskiego. Temat ich referatu brzmiał: *Mravná výchova v štátnom školstve na Slovensku v rokoch 1918–1945: filozofické východisk a pedagogické aplikácie* (*Moral education in Slovakia in 1918–1945: philosophical foundations and pedagogical applications*). Na podstawie historycznej rekonstrukcji koncepcji wychowania moralnego, powstałych na Słowacji w okresie międzywojennym, prelegenci starali się udzielić odpowiedzi na kluczowe pytanie o to, co należy rozumieć przez wychowanie moralne. Ich zdaniem jednoznaczna odpowiedź na tak sformułowaną kwestię jest niemożliwa przede wszystkim dlatego,

że w analizowanym okresie ten „rodzaj” wychowania nie stanowił samodzielnego obszaru i był rozumiany jako integralna część innych obszarów.

Po zamknięciu obrad w obu grupach tematycznych w ramach plenum odbyła się dyskusja podsumowująca. Wzięli w niej udział wszyscy uczestnicy spotkania. Podziękowano Blance Kudláčovej za zorganizowanie i koncepcyjne przygotowanie konferencji, wskazując na jej konsolidujący i jednocześnie motywujący charakter. Oprócz tego zgłoszono postulat, żeby przynajmniej niektórzy przedstawiciele środowiska skupionego wokół smolenickich konferencji wzięli udział w spotkaniach organizowanych co roku na Uniwersytecie Oksfordzkim przez Philosophy of Education Society of Great Britain – najbliższe odbędzie się 31 marca – 2 kwietnia 2017 roku. Spotkania te, mimo że będą sporym wydatkiem, umożliwią bezpośredni kontakt z pedagogami uprawiającymi filozofię wychowania nie tylko na Wyspach Brytyjskich, lecz również w innych regionach świata, a ponadto będą mogły stanowić znakomitą reklamę tego, co dzieje się w pedagogice we wschodniej i południowo-wschodniej części Europy.